

Наталія СИДОРЕНКО

доцент кафедри
управління та адміністрування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат наук з державного
управління, доцент

Ярославна ЛЕБЕДЄВА

старший викладач кафедри
управління та адміністрування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛЕЙ МЕДІАЦІЙ У РОЗВИНУТИХ КРАЇНАХ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Медіація є відносно новим і не до кінця удосконаленим інститутом врегулювання спорів в Україні. Незважаючи на те, що у 2020 році у Верховній Раді України було зареєстровано проєкт закону «Про медіацію» № 3504, який пройшов перше читання та в якому передбачалося, зокрема: проведення медіації як до початку, так і під час судового розгляду або виконання рішення суду; застосування процедури медіації в будь-яких конфліктах (спорах), які виникають із цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних правовідносин, а також у кримінальних провадженнях під час укладення угод про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим та в інших сферах суспільних відносин; проведення медіації за взаємною згодою сторін; можливість набуття статусу медіатора будь-якою фізичною особою, яка має вищу освіту та пройшла базову підготовку у сфері медіації в Україні або за її межами [1]. Друге читання цей проєкт станом на кінець 2021 року так і не пройшов та все ще очікує на доопрацювання та розгляд.

Також проблематика застосування такої погоджувальної процедури є актуальною та жваво обговорюваною і серед науковців та практиків. Практика показує, що на сьогодні звернення до медіації в нашій країні відбувається досить рідко. Пов'язано це з тим, що багато суб'єктів цивільного обігу не обізнані про таку альтернативну можливість вирішення спорів, а деякі просто дотримуються традиційних способів їх врегулювання. Однак унікальність цього інституту проявляється у швидкому та ефективному вирішенні конфлікту, що виник, а як наслідок – виключення затягування процесу розгляду спору. Для самих сторін це може стати найкращим способом зберегти добрі відносини та продовжити співпрацю, тоді як судові рішення, винесене на користь конкретної сторони, може негативно позначитися на взаєминах позивача та відповідача.

«Під медіацією слід розуміти процедуру врегулювання конфлікту самими сторонами, але за допомогою (сприяння) третьої нейтральної особи. У основі даного способу лежать переговори, призначені забезпечити виграв обох сторін» [2, с. 18]. Медіатор, як неупереджена особа, допомагає сторонам знайти найбільш прийнятний для конкретної ситуації спосіб вирішення конфлікту, який би задовольняв інтереси обох сторін. При цьому він не може ухвалювати остаточне рішення і радити сторонам будь-який кращий спосіб вирішення конфлікту.

Медіація належить до універсальних способів альтернативного вирішення суперечок, яка динамічно розвивається та використовується у всьому світі. У закордонній практиці виділяють різні моделі медіації, що відрізняються процедурою розгляду, відображають різноманітні теорії, види та стратегії. Залежно від ролі медіатора у процедурі медіації закордонні дослідники виділяють чотири моделі медіації [3, с. 209] (рис. 1).

У наведеній «моделі рятівника» медіатор не має спеціальних професійних знань та навичок, але допомагає вирішити незначні, переважно побутові конфлікти; при моделі, у якій медіатор відіграє роль посередника і є третьою стороною у суперечці, він створює атмосферу конструктивного співробітництва та піклується про коректне

ставлення сторін одна до одної, сприяє реалістичній оцінці ситуації сторонами, ухваленню адекватного рішення; у третій моделі, медіатор для вирішення конфлікту може використати будь-які засоби та методи, у тому числі й маніпулювати сторонами; в останній моделі, медіатор є організатором вирішення конфлікту. Це найпоширеніша сучасна модель медіації.

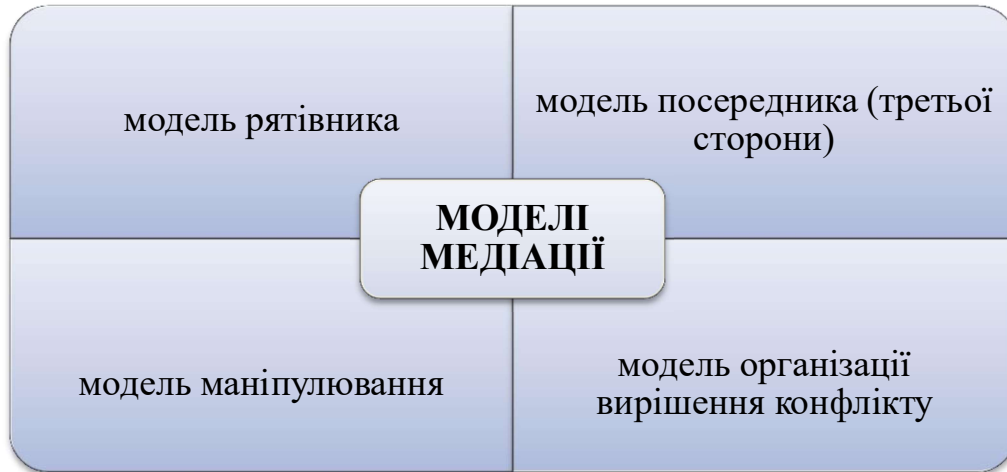

Рис. 1 Сучасні моделі медіації в закордонних країнах [3]

Залежно від кількості медіаторів, які беруть участь у процедурі примирення, можна виділити модель одного медіатора та колективну медіацію [4, с. 88]. Оскільки медіація є непросту процедурою, то спільне посередництво має безліч переваг лише в тому випадку, якщо всі медіатори професійно сумісні та знають, як працювати разом, оскільки так вони доповнюють один одного, мають можливість розподілити між собою завдання, виробити стратегію вирішення спору разом, а також порівняти своє сприйняття інформації, наданою сторонами.

Модель одного посередника, на нашу думку, є більш ефективною порівняно з попередньою у тому випадку, якщо медіатори не знайомі один з одним. У розвинених країнах по-різному вирішується питання про статус медіатора. Австрія одна з небагатьох країн, де професію медіатора внесено до номенклатури професій, а законом врегульовано питання щодо підготовки медіаторів. Відповідно, медіатором може бути особа, яка досягла 28 років, має професійну кваліфікацію, заслуговує на довіру та застрахувала свою цивільно-правову відповідальність [5].

На відміну від австрійського законодавства, Цивільний процесуальний кодекс Польщі встановлює мінімальні вимоги до медіаторів. Відповідно до ст. 1832 § 1 Цивільного процесуального кодексу, медіатором може бути будь-яка фізична особа, яка має повну громадянську правоздатність і користується всіма цивільними правами. При цьому медіатором може бути не тільки особа, внесена до списку медіаторів, а й індивідуально призначена у конкретній справі [6]. Тобто сторони на власний розсуд можуть наділити повноваженнями будь-якого медіатора, вказавши це у договорі.

Залежно від того, хто є в ролі медіатора, можна виділити такі моделі медіації:

1. Судова медіація. У деяких країнах медіація розглядається як частина судочинства, тому вона проводиться суддею, який має відповідну підготовку, навички та не відповідає за винесення рішення по справі. Зокрема, суд вправі із своєї ініціативи припинити посередництво, якщо виявляться ознаки порушення належного здійснення цієї процедури. Угода, якої досягли сторони під час медіації, стверджується судом. Залежно від суб'єкта, що в ролі посередника, судова медіація може проводитись суддями та безпосередньо посередниками, медіаторами. У Канаді в Апеляційному суді Квебеку медіацію мають право проводити судді. При цьому сторони мають право вибору – звернутися до приватного медіатора, який бере участь у програмі судової медіації, або до судді-медіатора [7, с. 225].

2. Адвокатська медіація. Відповідно, у ролі медіатора є особа, яка має право займатися адвокатською діяльністю. Проте вчені стверджують, що адвокат, який є представником однієї зі сторін, вже не може здійснювати процедуру примирення,

оскільки тут виникає конфлікт інтересів. Наприклад, в Італії асоціації адвокатів вправі створювати свої організації з надання послуг медіації. Більше того, організації внесені до реєстру, в якому можуть пропонувати послуги медіації в режимі онлайн [7, с. 228].

3. Нотаріальна медіація. У ролі посередника є нотаріус, який допомагає сторонам досягти згоди та належним чином оформити домовленість. Такий різновид медіації є не дуже популярним.

4. Професійна медіація. В більшості країн існують спільноти медіаторів, діяльність яких регулюється внутрішніми актами. У США діють державні та приватні служби медіації. Ми вважаємо, що саме ця модель медіації є найбільш ефективною і могла б бути введена й до вітчизняного законодавства. Це пояснюється тим, що особа, яка пройшла спеціальну підготовку у напрямку медіації, має більше шансів позитивно вирішити конфлікт з максимальною користю для сторін.

Отже, можна підсумувати, що розвинені країни швидко просуваються вперед у розвитку досліджень та навчання у сфері способів альтернативного врегулювання спорів. Зрештою, це призведе до впровадження та ефективного застосування медіативних процедур у вирішенні широкого діапазону конфліктів та неоднозначних ситуацій. Але незважаючи на деяку недовіру до медіації в сучасних українських реаліях, досвід закордонних країн показує, що медіація може успішно застосовуватися у вирішенні суперечностей та конфліктів у різноманітних галузях права.

1. Про медіацію : законопроект № 3504 від 19.05.2020 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877.

2. Любченко Я. Альтернативні способи вирішення правових спорів: теоретико-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2018. с.18.

3. Adrian, L. The role of court-connected mediation and judicial settlement efforts in the preparatory stage. In: Ervo, L., Nylund, A. A comparative study of Nordic and former communist countries. Springer, Cham. 2016. S. 209–231.

4. Menkel-Meadow C. Mediation and its applications for good decision making and dispute resolution (Honorary doctorate in human sciences). KU Leuven. Acta Falconis. Intersentia. Cambridge. 2016. S. 88.

5. Федеральний закон Австрії від 2003 року «Про медіацію у цивільних справах». Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich. Teil I. 6. Juni 2003. № 29/2003.

6. Закон Польщі від 28.06.2005 р. «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу Польщі та деякі інші закони». Dz.U. 2005. № 172. poz. 1438.

7. Ervasti K. T. Past, Present and Future of Mediation in Nordic Countries. In A. Nylund, K. Ervasti & L. Adrian (eds). Nordic Mediation Research. 2018. S. 225–245.

Олександра СКОК

доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

Таїсія ШЕВЧЕНКО

старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

16 листопада 2021 року Верховною Радою України було ухвалено загалом Закон України «Про медіацію», який створено за для реалізації мети закріплення на законодавчому рівні можливості проведення процедури медіації, яка полягатиме у добровільному позасудовому врегулюванні конфлікту (спору), шляхом переговорів між його сторонами, за допомогою медіатора. Застосовувати цей Закон можна буде для врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у справах про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з